

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תקנת הזימון

מספר אנשים שחייבים בזימון

(מ"ה א') **משנה:** שלושה שאכלו כאחת (שרצו להתחבר יחד לסעודה¹), חייבין לזמן².
מנה"מ? דאמר קרא: "גִּדְּלוּ לָהּ אֶתִּי וְנִרְוֶמָּה שְׁמוֹ יִחְדּוּ" (גדלו, שניים. איתי, שלושה).
אתמר, שניים שאכלו כאחת, פליגי רב ורבי יוחנן - חד אמר: אם רצו לזמן, מזמנין.
וחד אמר: אם רצו לזמן, אין מזמנין. ושקיל וטרי, ולא איפשיטא.
(מ"ה ב') תסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר אם רצו לזמן אין מזמנין, דאמר רבה בר בר
חנה אמר רבי יוחנן: שניים שאכלו כאחת, אחד מהן יוצא בברכת חברו³.
(ולהלן) אמר אביי: נקיטין שניים שאכלו כאחת, מצוה ליחלק (ולברך כל אחד לעצמו).
תניא נמי הכי: שניים שאכלו כאחת, מצוה ליחלק. במה דברים אמורים? כששניהם
סופרים. אבל אחד סופר ואחד בור (שאינו יודע לברך), סופר מברך ובור יוצא⁴.

שיטות הראשונים

חובת זימון בפת דווקא: כתב **ראבי"ה** בשם **רב האי גאון**, דהוא הדין שלושה שאכלו
אחד משבעת המינים, חייבים לזמן. ואין נראה כן מדברי **הפוסקים**. וכן כתב **הרמב"ם**,
שאין מזמנים אלא על פת⁵.

שלב חלות חובת הזימון: דעת **רבנו יונה** שדווקא כשקבעו עצמם ביחד בתחילת ברכת

1. ריטב"א.

2. להזדמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבים, כגון נברך. רש"י.

3. הרשב"א כתב שלפי רבי יוחנן אחד יוצא בברכת חברו אפילו לכתחילה (ולא קי"ל כוותיה). עיי"ש. והגר"א (קסז, ג, ס"ק
מה) ביאר דאף לרבי יוחנן יוצא בדיעבד קאמר (ובשניהם סופרים), דקי"ל (בברייתא) מצוה ליחלק.

4. מימרת רב חנן בר אבא, שהעונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך, ומימרת ר"ש בן פזי, שאין המתרגם רשאי
להגביה קולו יותר מן הקורא, שהובאו כאן בגמרא, מובאות להלן, מ"ו ב', בסוגיית 'דיני עניית אמן'.

5. ב"י (או"ח קצב, א). מקורות - ראבי"ה (חלק א, ברכות סי' קכד). רמב"ם (הל' ברכות ה, ח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המוציא (לדידהו בהסבה ולדידן בישיבה) חלה חובת זימון, ואינם רשאים להיחלק. דעת **הרא"ש** שאף אם רק אח"כ נקבעו באכילה ביחד, נקבעו לזימון. ודעת **רמב"ן ורי"ד**, דדוקא בברכת המוציא בעינן הסיבה או קביעות מקום (ראה לעיל מ"ב ב'); אבל בברכת המזון, אע"פ שלא היסבו ולא קבעו מקום, אחד מברך ברכת המזון לכולם.⁶ **והשו"ע** פסק כרא"ש.

שלושה שאכלו יחד אבל לא בקביעות: כתוב בשו"ת **מהר"ם מרוטנבורג**, שניים שאכלו בקרן זוית, ואחד אכל בקרן זוית אחר, מאחר דלא נתכונו להסב יחד, אינם חייבים בזימון ורשות בידם לחלק, אמנם טוב שיזמנו משום ברוב עם הדרת מלך. וכן פסקו **שו"ע ורמ"א**.⁸
תוקף ברכת הזימון: דעת **הראב"ד** שהיא מהתורה. ודעת **רא"ה**, **ריטב"א**, **והמאירי**, שהיא מדרבנן, וקראי ("גדלו לה' איתי וכו'") אסמכתא בעלמא.⁹

שניים שאכלו כאחת, מצוה ליחלק: כן פסקו **רי"ף ורמב"ם**. דעת **רש"י והרא"ש** דאע"ג דשומע כעונה (סוכה ל"ח ב'), ואפילו אמר אמן, לא יצא אף בדיעבד¹⁰. ודעת **רבנו חננאל והרוקח** שגם כשלא קבעו ולא הסיבו - אם נתכונו לצאת, יצאו. וכן פסק **השו"ע**.¹¹

6. ולשון הרמב"ן: שאע"פ שלא הסיבו, חובת זימון קובעת אותם בחבורה.

7. או"ח קצגב. וכתב המשנ"ב (ס"ק יט) דעכ"פ התחלה או גמר בעינן ביחד; שאם לא התחילו יחד, וגם סוף האכילה לא גמרו ביחד, אותם שגמרו מקודם רשאים לברך בפני עצמם. עיי"ש. ודעת הב"ח (הו"ד במשנ"ב הא, ס"ק ה) דאין חיוב זימון חל עד שיגמרו כל השלושה את סעודתם. והאחרונים חלקו עליו. מקורות - רבינו יונה (לב ב, ברי"ף, ד"ה שלושה; הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' א). רמב"ן (מ"ה א', ד"ה זו ששנינו). רי"ד (פסקים, פרק ו', מ"ב ב', ד"ה היסבו; וכן ראה ריא"ז פ"ו, הלכה ה, אות א).

8. או"ח קצגב. וכתב המשנ"ב (ס"ק כד), עיין במג"א שהקשה דמהרבה פוסקים משמע לענין שלושה שאכלו בלא קבע דאין אחד יכול להוציא חבירו בבהמ"ז, וממילא גם לענין זימון אין רשאין! ועיי"ש שהאריך בזה. ואף דיש איזה אחרונים שדחו ראייתו לענין זימון, מכל מקום יותר מסתבר כדבריו. וכן בפמ"ג כתב ג"כ דבמקום שאין אחד יכול להוציא חבירו בבהמ"ז אם יכולים להצטרף לענין זימון צ"ע למעשה ומסיים דבעשרה שיש הזכרת השם אפשר דאסור לכ"ע לזמן באין חייבין וכן משמע בחיי אדם (כלל מה דין ז). מקורות - מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת, חלק ד, דפוס פראג, סימן ט).

9. הראב"ד בהשגות על המאור, מ"ד א' בדפי הרי"ף. הרא"ה, ריטב"א ומאירי, על דף מ"ה א'.

10. וכתבו הרא"ה והריטב"א שהכלל בברכת הנהנין הוא, שאינו מוציא אחרים (גם כשלא יצא בעצמו עדיין) אלא כשהם **דרך קביעות וחבורה**, לפי שהם אז כגוף אחד.

11. או"ח קסזג, וכן הכריע **בביאור הגר"א** (ס"ק מה) **דדעת רוקח ושו"ע עיקר**. וראה לעיל, מ"ב א'. מקורות - רי"ף (לג א בדפיו). רמב"ם (הל' ברכות ה, טו). רבינו חננאל ורש"י (הו"ד בפסקי ריקאנטי, סי' פ). רוקח (הל' סעודה, סי' שכט). רא"ש (פרק ו', סי' לג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם יש מצוה ליחלק גם בברכת המוציא: רש"י פירש שגם בברכת המוציא מצוה שיברך כל אחד לעצמו. וכתב הרא"ש, והעולם לא נהגו כן. וגם רש"י לא שמענו שהיה נוהג כן בברכת המוציא¹². וכן כתבו התוספות, רבינו יונה, ומרדכי. וכן פסק השו"ע¹³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצב)

א. היו המסבין ג', חייבים בזמן שאומר אחד מהם: נברך שאכלנו משלו, והם עונים ואומרים: ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, והוא חוזר ואומר: ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הן את העולם וכו'...

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצג)

א. שנים שאכלו, אף על פי שבברכת המוציא פוטר אחד את חברו, מצוה לחלק שיברך כל אחד ברכת המזון לעצמו; במה דברים אמורים כשהיו שניהם יודעין לברך ברכת המזון, אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני אם מבין לשון הקדש אלא שאינו יודע לברך; וצריך לכוון מלה במלה לכל מה שיאמר.

הגה: וצריך המברך שיכוון להוציא (מרדכי ר"פ ג' שאכלו ובית יוסף בשם סמ"ג).

אבל אם אינו מבין, אינו יוצא בשמיעה; אבל ג' שאכלו אינם רשאים לחלק...

ב. אפלו לא הקבעו מתחלה כלם לאכל יחד, אלא שהשנים קבעו ואחר כך בא השלישי וקבע עמהם; או שאחד קבע ותחלה ואחר כך קבעו השנים עמו, אינם רשאים לחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה, ומכל מקום אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים לחלק, אלא אם כן הוא שמש. **הגה:** ומכל מקום אפלו כל מקום שרשאין לחלק עדיף טפי לזמן, משום דברב עם הדרת מלך (משלי יד, כח) (בית יוסף).

12. וכן בעובדא דבר קפרא ותלמידיו דלעיל (ל"ט א'), שנתן רשות לאחד מהם להוציא את כולם. ומה שיש חילוק בין ברכה ראשונה לאחרונה, היינו משום דבתחלת הסעודה כשהם מסובין וקבועים יחד, דעתם להצטרף, הילכך כל אחד יוצא בברכת חברו. אבל בסוף הסעודה בטל הקבע ונחלקין זה מזה, הילכך כל אחד מברך לעצמו. וה"ר יוסף פירש בשם רשב"ם משום דברכת המזון דאורייתא, אבל ברכה ראשונה דרבנן ולא אחמור כולי האי ויוצא האחד בברכת חברו. רא"ש.

13. או"ח קצג, א. שבהמוציא, אף לכתחילה יכול כל אחד לצאת בברכת חברו. מקורות - רא"ש (סי' ו). תוספות (מ"ה א', ד"ה אם). מרדכי (סי' קנז). ה"ר יונה (לג א ברי"ף, ד"ה שניים).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות ברכת הפת, סימן קסז)

יג. היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו, אם כן המברך להוציאם והם נתכוננו לצאת, יצאו.

אלו שאין מזמנים עליהם

(מ"ה א') **משנה:** ...והשמש שאכל כזית (עמהם, ואע"פ שאין לו קביעות, שכן הולך ובא), והכותי (לפני שעשאו כגויים), מזמנין עליו. והשמש שאכל פחות מכזית, והנכרי, אין מזמנין עליו.

(מ"ז ב') פשיטא! הכא במאי עסקינן בגר שמל ולא טבל. דאמר רבי זירא אמר רבי יוחנן: לעולם אינו גר עד שימול ויטבול. וכמה דלא טבל נכרי הוא.

(מ"ה א') (המשך משנה:) נשים ועבדים וקטנים, אין מזמנין עליהן.

(מ"ה ב') **תניא:** נשים מזמנות לעצמן (כשאכלו נשים בפני עצמן בחבורה), ועבדים מזמנים לעצמן. נשים ועבדים וקטנים (כשאכלו יחד אלו עם אלו) אם רצו לזמן, אין מזמנין (שאין קביעותן נאה משום פריצותא, בין דנשים, בין דמשכב זכור דעבדים בקטנים).

(מ"ה א') **תניא:** השמש שהיה משמש על השניים (בסעודה), הרי זה אוכל עמהם, אע"פ שלא נתנו לו רשות (שנח להם שמביאם לידי חיוב זימון). היה משמש על השלושה, הרי זה אינו אוכל עמהם, אלא אם כן נתנו לו רשות.

שיטות הראשונים

זימון על גר: גר שמל ולא טבל אין מזמנין עליו, שאינו גר גמור. וכתבו **ראשונים** בשם **רבינו תם**, שלא היה מניח לגר לברך ברכת הזימון¹⁴. וכן כתב **בה"ג**. ודעת **ר"י** שיכול

14. כדתנן (ביכורים א, ד) אלו מביאים ולא קורין הגר מביא ואינו קורא לפי שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו. ומכא הריא משנה לא היה מניח רבינו תם לגרים לברך ברכת הזימון לפי שאינו יכול לומר שהנחת לאבותינו ארץ טובה, וקתני נמי (שם) כשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר: אלהי אבות ישראל. וכשהוא מתפלל בבית הכנסת אומר: אלהי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל אומר: אלהי אבותינו. תוספות. ותניא בספרי: 'אשר

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לברך ולהוציא אחרים¹⁵. וכן דעת רמב"ם, הרוקח, רמב"ן, ורשב"א. וכן פסק השו"ע¹⁶.

צירוף נשים לזימון: כתב רבינו יונה בשם רש"י דנשים אינן מצטרפות לזימון, ואפילו עם בעליהן, מפני שאין חברתם נאה. והר"ן כתב שאם יש ג' אנשים חוץ מנשים, מצטרפות אף הנשים עמהם, שאין צירופן ניכר¹⁷. והמרדכי כתב, רבינו שמחה היה עושה מעשה לצרף אשה לעשרה לזימון¹⁸. והביאו האגור, והוסיף שלא ראה ולא שמע מעולם נוהגים כן. והשו"ע¹⁹ פסק שאין מזמנין עליהן, אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות ויוצאות בזימון שלנו.

נשים מזמנות לעצמן: באשכנז לא נהגו כן. וכתבו תוספות שהוא רק רשות. ורבינו יונה ורא"ש כתבו שנשים חייבות בזימון²⁰. והסמ"ג בשם ר"י כתב ליישב שדוקא לעצמן רשות. אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות, ויוצאות בזימון שלנו ואינן מברכות לעצמן.

נשבעת לאבותינו, פרט לגרים ולעבדים משוחררים. טור. וכתב בב"י, ונראה דאם אחר שענו ברכת זימון בירך כל אחד ברכת המזון לעצמו, שפיר דמי אפילו לרבינו תם. ולא בא למעט אלא היכא שהם יוצאים בברכת המזון שאומר הגר.

15. דשפיר מצי אמר גר לאבותינו, ולא קיימא לן כההיא משנה אלא כרבי יהודה דפליג עלה, כדאיתא בירושלמי (בכורים פ"א) דאמר תני בשם רבי יהודה: גר עצמו מביא וקורא. מאי טעמא? דאמר קרא (בראשית, לך לך, יזה) "כי אב המון גוים נתתיך", לשעבר היה אב לארם, מכאן ואילך לכל גוים. רבי יהושע בן לוי אמר הלכה כרבי יהודה. עובדא אתא קומי רבי אבהו ואורי כרבי יהודה.

16. או"ח קצט, ד. מקורות - רבינו תם (הו"ד בתוספות ובאגור). תוספות (בבא בתרא פ"א א', ד"ה למעוטי). אגור (סי' רמח). בה"ג (סי' א, הל' ברכות פ"ז). הגהות מיימוניות (הל' תפילה ח"א, אות כ). ר"י (הו"ד בתוספות). רמב"ם (הל' ביכורים ד, ג). רמב"ן (ב"ב פ"א א', ד"ה והכתיב). רשב"א (ב"ב פ"א א', ד"ה הא דאמרין). הרוקח (הל' סעודה סי' שלא).

17. הר"ן למד (ממשנה מגילה וגמרא ערכין) שנשים מוציאות את הרבים ידי חובתם במקרא מגילה, ומצטרפות למניין עשרה. והקשה אמאי לא חיישינן לפריצותא כדהכא. ותירץ, דשאני זימון דהוי שינוי במטבע בהמ"ז, וניכר צירופן עם האנשים. משא"כ מגילה, אין שינוי בדרך הקריאה. ודכוותה בבהמ"ז, היכא דאיכא שלושה חוץ מהנשים, מצטרפות אף הנשים, שכעת אין צירופן ניכר כלל.

18. ואפילו אם תמצא לומר לא מיחייבא האשה אלא מדרבנן, דבעיא היא פ' מי שמתו (כ' ב'), הני מילי לאפוקי אחרים ידי חובתם, אבל לצירוף בעלמא להזכרת שם שמים שפיר מצטרפת.

19. או"ח קצט, ו-ז. וביאר המשנ"ב (ס"ק יז) על פי דברי הר"ן, שדוקא כשהאנשים הם רק שניים וחייב זימון בא ע"י צירוף נשים, להכי מנכר צירופן והתחברותן יחד וגנאי הדבר; משא"כ כשיש שלושה אנשים זולתן, ואין צריך כלל לצירופן לעניין חיוב זימון. מקורות - רבינו יונה (לג א ברי"ף, ד"ה נשים). אגור (הל' בהמ"ז, סי' רמ). מרדכי (סי' קנח). ר"ן (מגילה, פרק הקורא למפרע, ו ב ברי"ף, ד"ה מתני' הכל כשרין).

20. מדתניא (ערכין ג' ב'): הכל חייבין בזימון.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ולדעת רבינו שמחה (הנ"ל), יכולות לזמן²⁴. והשו"ע²² פסק כתוספות.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצט)

א. השמש ששאל כל כזית מזמנין עליו.

ב. כותי בזמן הזה הרי הוא כגוי ואין מזמנין עליו.

ד. גוי אין מזמנין עליו, ואפלו גר שכל וכל אין מזמנין עליו; אבל גר גמור מזמנין

עליו ויכול לברך ברכת המזון ולומר: על שהנחלת לאבותינו.

ה. אונן בחל, שהוא פטור מלברך, אין מזמנין עליו.

ו. נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, אבל מזמנין לעצמן; ולא תהא חבורה של

נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד, משום פריצותא דעבדים, אלא נשים לעצמן

ועבדים לעצמם; ובלבד שלא יזמנו בשם.

ז. נשים מזמנות לעצמן, רשות. אבל כשאוכלות עם האנשים, חייבות ויוצאות בזמן שכלנו.

הגה: אף על פי שאין מבינות (הרא"ש ומרדכי ריש פ' ג' שאכלו בשם רש"י).

שלושה שאכלו כאחד ונפרדו

(מ"ה ב') אמר רב דימי בר יוסף אמר רב: שלושה שאכלו כאחת (וגמרו סעודתם ורצו

לזמן) ויצא אחד מהם לשוק (קודם ברכת המזון), קוראין לו (להודיעו שרוצים לזמן,

ויענה ממקומו), ומזמנין עליו (אע"פ שאינו בא אצלם).

אמר אביי: והוא דקרו ליה ועני (שסמוך אליהם).

(1) אמר מר זוטרא: ולא אמרן אלא בשלושה. אבל בעשרה, עד דנייתי (גבייהו).

(2) מתקיף לה רב אשי: אדרבה איפכא מסתברא! תשעה, נראין כעשרה. שניים, אין

נראין כשלושה.

21. וכתב המרדכי שכן עשו בנות ה"ר אברהם מאורלייני"ש חמיו של ר' יהודה ע"פ אביהן.

22. או"ח קצט, ז. אבל הגר"א בביאורו חלק עליו, וכתב שדברי ר"י הם דוחק, והעיקר כדברי הרא"ש ורבנו יונה שגם

נשים חייבות בזימון.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומסיק) והלכתא כמר זוטרא (דבעשרה עד דנייתי גבייהו). מאי טעמא? כיון דבעי לאדכורי שם שמים (נברך לאלהינו), בציר מעשרה לאו אורח ארעא.

אמר רבא: שלושה שאכלו כאחת, אחד מפסיק לשניים, ואין שניים מפסיקין לאחד. יהודה בר מרימר, ומר בר רב אשי, ורב אחא מדפתי, כרכי ריפתא בהדי הדדי. לא הוה בהו חד דהוה מופלג מחבריה לברוכי להו. אמרי: הא דתנן שלושה שאכלו כאחת חייבין לזמן, הני מילי היכא דאיכא אדם גדול. אבל היכא דכי הדדי נינהו, חילוק ברכות עדיף (שייחלקו ויברך כל אחד לעצמו²³). בריך איניש לנפשיה.

אתו לקמיה דמרימר. אמר להו: ידי ברכה יצאתם, ידי זימון לא יצאתם. וכי תימרו ניהדר ונזמן, אין זימון למפרע (לאחר שבירכו).

גרסינן להלן בפרקין (נ' א'):

אמר רבה תוספאה: הני ג' דכרכי ריפתא בהדי הדדי, וקדים חד מינייהו וברוך לדעתיה (ברכת המזון ללא זימון), אינון נפקין בזימון דידיה (שיכולים לצרפו גם אחר שבירך), איהו לא נפיק בזימון דידיהו, לפי שאין זימון למפרע²⁴.

שיטות הראשונים

קוראין לו ומזמנין עליו, והוא דקרו ליה ועני: רא"ה וריטב"א פירשו קוראין לו ויבוא אצלם, ויושב עמהם ומזמנין עליו, דקביעותא בעינן²⁵. ודוקא שלא הרחיק מהם כל כך²⁶. ורש"י ושאר ראשונים פירשו קוראים לו להודיעו שרוצים לזמן, ויפנה אליהם

23. מבואר מהסיפור שהדרך בזמן חז"ל הייתה שהמזמן מוציא את השומעים גם ידי חובת הברכות. ולכן כאן, כשחשבו בטעות שאין זימון, אמרו כל אחד לחוד את הברכות. וכן מפורש בביאור הגר"א, שכתב (קצה, ג, ס"ק ה): אבל עיקר ברכת זימון, שיהא כולם שומעין כל בהמ"ז, כמש"כ בכמה מקומות.

24. אינהו נפקי בזימון דידיה, ואף על פי שכבר בירך מצי למימר ברוך שאכלנו משלו, דלא גרע מבא בתוך הסעודה ואכל עלה ירק שאומר עמהם ברוך הוא שאכלנו (מ"ח ב'). מיהו איהו לא נפיק בזימון דידיהו, לפי שאין זימון למפרע. רא"ש.

25. וקא משמע לן דלא פקע זימון מיניה, אע"פ שיצא לו לשוק והניחם.

26. (בשיעור) שאילו יקראו לו ישמע לקולם. שאילו הרחיק מהם כל כך, נתבטל צירופן וקביעותן, ושוב אינו מזמנין

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

במקום מעמדו, ומזמנים עליו אע"פ שאינו בא אצלם. וכתבו **רבינו יונה והרא"ש**, שצריך להודיעו שיתכוין שיצטרף עמהם ויענה עמהם ברכת הזימון. וכן פסק **השו"ע**²⁷.

האם זה שיצא לשוק יצא ידי חובת זימון וברכה: דעת **המאירי** שיוצא אף הוא עמהם ידי זימון וברכה²⁸. דעת **רמב"ם** שידי זימון יצא, "וְלִכְשֵׁיחֹזֵר לְמִקְוָמוֹ - יִבְרַךְ בְּרֶכֶת הַמְּזוֹן לְעַצְמוֹ". ודעת **רבינו יונה** שאע"פ ששמע ברכת הזימון, לא יצא חובת זימון²⁹. **והשו"ע**³⁰ סתם דבריו.

שלושה שאכלו כאחת, אחד מפסיק לשניים וכו': **רש"י** פירש שהוא דרך ארץ³¹. ודעת **רבינו יונה ורשב"א**, שהוא חיוב גמור מן הדין³², ושניים, רק אם רצו, יפסיקו³³. ואם לא רצו - כתב **רשב"א** שאין היחיד רשאי לברך ולצאת לשוק, שכבר נתחייב בזימון. ובשם **רב האי גאון** כתב שמברך לעצמו בלא זימון³⁴. **והשו"ע**³⁵ פסק **כרשב"א**.

מחמת צירופן הראשון, **אפילו בא ויושב עמהם**. רא"ה.

27. או"ח קצדב, וכתב רב האי גאון בשם רבותיו, דהני מילי כגון שפתחו של בית לשוק והוא יושב כנגדו, קוראין לו ושומע קולן ומזמנין. והביאו המשנ"ב (ס"ק ח). מקורות - **רש"י** (מ"ה ב', ד"ה קוראין, וד"ה ומזמנין). **רמב"ם** (הל' ברכות ה, ג). **רא"ש** (סי' ה). **רבינו יונה** (לג א ברי"ף, ד"ה אמר אביי). **רב האי גאון** (הו"ד ברשב"א). **רשב"א** (ד"ה אמר רב דימי). **רא"ה** (ד"ה אמר רב דימי). **ריטב"א** (הל' ברכות ה, כב).

28. ואע"פ שצריך לברך במקום שאכל, חובת הזימון מביאה כוחו לכאן, הואיל ושומע קול המברך וכולם נמשכים ממקומם אחר המברך. מאירי.

29. זה לשון תלמידי **רבינו יונה**: ונראה שזה, אף על פי ששמע ברכת הזימון לא יצא מזימון, **שלא נתכוין לצאת** אלא שקראו אותו האחרים שישמע הזימון כדי לפטור את עצמן. ואף על גב דאמרינן שלושה שאכלו אחד מפסיק לשנים ונפטרו שלושתם מזימון, **זהו מפני שעומד עמהם**, אבל בכאן שאינו עומד עמהם, אף על פי שהאחרים נפטרים עמו בזימון הוא עצמו לא יצא ידי מצות זימון.

30. או"ח קצדב, והמשנ"ב (ס"ק ז) כתב שיוצא ידי חובת זימון בזה, כרמב"ם. וכן פסק כף החיים (אות יא). מקורות - **רבינו יונה** (לז א ברי"ף, ד"ה ומפני). **רמב"ם** (הל' ברכות ה, ג).

31. וראה **רמב"ם** (הל' ברכות פ"ז, הלכה א והלכה ו).

32. והכי פירושו: אחד מפסיק על כרחו לשניים ועונה עמהם, **ואפילו לא רצה להפסיק הן מזמנין עליו, בין עונה בין אין עונה, כל שהוא עומד שם**. אבל שניים אין חייבים להפסיק. **רשב"א** (מ"ה ב', ד"ה אחד מפסיק).

33. אבל עכ"פ אם רצו להפסיק, הרשות בידם. כן מוכח מן הגמרא ששאלו: והא רב פפא אפסיק ליה לאבא בר בריה, איהו וחד (הוא ועוד אחד הפסיקו לאבא)? ותירצו: שאני רב פפא דלפנים משורת הדין הוא דעבד. יד פשוטה.

34. וסיים **הרשב"א** **שהדבר צריך עיון**.

35. או"ח ר"א, וכתב המשנ"ב (ס"ק ה): **הב"ח** חולק על זה, ודעתו דאין חיוב זימון חל עד שיגמרו כל השלשה את סעודתם. ועל כן, קודם שגמרו השנים רשאי האחד לברך בפני עצמו ולצאת. והעתיקו המג"א להלכה. אבל כל האחרונים חולקין עליו, ודעתם כשו"ע. מיהו אם היה דבר נחוץ מאד, שנוגע להפסד ממון וכדומה, אפשר שיש להקל להאחד לברך בפני עצמו קודם שגמרו השנים סעודתם ולצאת. מקורות - **רשב"א** (מ"ה ב', ד"ה אחד מפסיק).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אחד שמפסיק לשניים, האם צריך לחזור ולברך המוציא: דעת רב האי גאון, ראב"ד, ורשב"א, שצריך לברך המוציא³⁶. וכן כתבו ראשונים בשם רבינו חננאל³⁷. ודעת בה"ג, רבינו יונה ורא"ש, שחוזר וגומר סעודתו בלא ברכה³⁸. וכן פסק השו"ע³⁹.

אחד שהפסיק לשניים, מהיכן מתחיל לברך בהמ"ז: כתב הטור על פי דברי הרא"ש, שלאחר שיגמור סעודתו יתחיל בברכת הזן. אבל אם לא אכל אח"כ, אין צריך לחזור לראש אלא לברכת הארץ. וכתב רבינו יונה, אם היה דעתו לאכול, ולא כיון בשעת בהמ"ז לצאת, אע"פ שנמלך ולא אכל, צריך להתחיל מתחילת ברכת הזן. וכן פסק הרמ"א⁴⁰.

הני ג' דרכי ריפתא בהדי הדדי, וקדים חד מינייהו וברוך לדעתיה: כתבו רשב"א ורא"ש, דוקא בדקדים חד מינייהו, דתריעדיפי ולא כל כמיניה דחד לבטל תורת זימון מינייהו; אבל קדמו תרי וברכו, פרח זימון מינייהו, דתרי מבטלי תורת זימון מחד. וכ"פ השו"ע⁴¹.

36. דהוה ליה כבני חבורה (פסחים ק"א ב') שעקרו רגליהם לצאת לקראת חתן שצריכין ברכה למפרע וכשחוזרין צריכין ברכה לכתחלה. ועוד נותן טעם לדבר, דכיון שהפסיק אכילתו בבהמ"ז מיכל וברוכי בהדי הדדי לא אפשר (כמבואר בחולין פ"ז א'), ואיך יתכן שיאכל באמצע הברכה כי הזימון אחת מהברכות של מזון, ואיך יברך ברכה אחת ויאכל ואחר כך ישרים כל ברכותיו. רשב"א.

37. מדברי הראשונים משמע שהבינו שלדעה זו אין צריך לברך למפרע על מה שאכל. והרשב"א הבין בדברי הראב"ד שחייב לברך על שעבר, ואם רוצה לחזור ולאכול, צריך לברך המוציא על להבא.

38. דלישנא דמפסיק לא משמע כדבריהם, דלדבריהם אין כאן הפסק סעודה אלא סעודה אחרת היא לגמרי. ולא דמי לבני חבורה שעקרו רגליהם, דהכא אינו זז ממקומו. גם אין כאן היסח הדעת. ולא דמי למיכל וברוכי בהדי הדדי, שהרי אינו מברך, אלא מפסיק סעודתו כדי שיזמנו עליו. רא"ש. ור' ביהגר"א (ה, ס"ק ד).

39. או"ח רב, וכתב המשנ"ב (רב, ס"ק ט) בשם הפוסקים דאחד המפסיק לשניים יכול להפסיק כמה פעמים (כגון שהפסיק לשניים, ובאו שניים נוספים, וכן הלאה), דלא שייך לומר פרח זימון מינייהו כיון שנצטרפו עמו שנים שלא זימנו (וראה שעה"צ ס"ק י). ועיי"ש הדין בחמישה שאכלו, והפסיק אחד לשניים, מהו להצטרף לשניים הנותרים, והדין בשישה ושבעה ושמונה. מקורות - רב האי גאון וראב"ד (הו"ד ברא"ש ורשב"א). רשב"א (מ"ה ב', ד"ה ולעניין אחד). בה"ג (הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' יב). ר"ח (הו"ד במרדכי ושיבולי הלקט). מרדכי (סי' קנט). שיבולי הלקט (סי' קנ). רבינו יונה (לד א ברי"ף, ד"ה ואין שניים מפסיקין).

40. או"ח רב, על מה שכתב הרמ"א שאם היה דעתו לחזור ולאכול פת, אע"פ שלא אכל, כשרוצה לברך מברך מתחילת בהמ"ז, כתב בבית"ל (ד"ה לחזור) אבל אם לא היה בדעתו לאכול רק פרפרת או בשר ודגים וכיו"ב, יצא ידי חובת ברכת הזן, ואין צריך להתחיל מתחילת ברכת המזון רק מברכת נודה לך ואילך. ויזהר לכתחלה שלא ישיח בינתים, ואחר בהמ"ז יברך מעין ג', שהיא ברכה אחרונה על הפרפרת שהיא מחמשת המינין, כי לא נפטרה בברכת המזון, הואיל ולא בירך בה ברכת הזן. ונשאר בצ"ע אם גם לכתחילה מותר לאכול דבר שאינו פת אחרי שהצטרף לזימון ויצא בברכת הזן, עיי"ש. מקורות - רבינו יונה (לד א ברי"ף, ד"ה ולעניין). רא"ש (סי' יב).

41. או"ח קצד, א. מקורות - רא"ש (סי' כח). רשב"א (נ' א', ד"ה אינהו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן ר')

א. שלשה שאכלו כאחד, אחד מפסיק על כרחו לשנים ועונה עמהם ברכת זמון. ואפלו לא רצה להפסיק, מזמנין עליו בין עונה בין אינו עונה כל שהוא עומד שם. אבל שנים אין חייבים להפסיק לאחד, הלכך אין חיוב זמון חל עד שיתרצו להפסיק לאחד ולברך, ואם לא רצו להפסיק וזמן הוא עליהם, לא עשה כלום; ואם לא רצו להפסיק, אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק, עד שיגמרו השנים ויזמן עליהם, שהרי כבר נתחייב הוא בזמון והיאך יברך בלא זמון.

ב. אינו צריך להפסיק אלא עד שיאמר: ברוך שאכלנו משלו וכו'. וחוזר וגומר סעודתו בלא ברכה בתחלה.

הגה: ויש אומרים שצריך להפסיק עד שיאמר: הן את הכל, וכן נוהגין (הרא"ש ותוס' והר"י בשם בה"ג והטור). ואם היה דעתו לחזור ולאכל פת, אף על פי שלא אכל אחר כה, כשרוצה לברך מברך מתחלה ברכת הן; וכל שכן אם חזר ואכל (הר"י פרק ג' שאכלו) (טור).

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצד)

א. שלשה שאכלו כאחד, ושכחו וברך כל אחד לעצמו, בטל מהם הזמון ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע; וכן אם ברכו שנים מהם; אבל אם שכח אחד מהם וברך, השנים יכולים לזמן עם השלישי, אף על פי שכבר ברח לומר: ברוך שאכלנו משלו, והם יוצאים ידי חובת זמון והוא אינו יוצא ידי זמון; שאין זמון למפרע. הגה: ואם האחד זמן עם אחרים, אף שנים הנשארים אינן יכולים לזמן (בית יוסף בשם רשב"א).

ב. שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק, קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן, כדי שיכוון ויצטרף עמהם ויענה עמהם ברכת זמון, ויוצאים ידי חובתן אף על פי שאינו בא ויושב עמהם; והני מילי בשלשה, אבל בעשרה פיון שצריכים להזכיר את השם אינם מצטרפין עד שיבא וישב עמהם. (וע"ל סימן ר' עד היכן ברכת הזמון).

בא ומצאם מברכים

(מ"ה ב') בא (אדם שלא אכל) ומצאן (את השלושה) כשהן מברכים (=מזמנים), מהו אומר אחריהם (שהרי אינו יכול לומר ברוך שאכלנו משלו)?

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

רב זביד אמר: ברוך ומבורך.

רב פפא אמר: עונה אמן.

ולא פליגי. אשכחינהו דקא אמרי "נברך" ("נברך שאכלנו משלו"), אומר "ברוך ומבורך".
אשכחינהו דקא אמרי "ברוך" (ששמע רק שענו "ברוך שאכלנו משלו"), עונה אמן.

שיטות הראשונים

מצאן מברכים אומר ברוך ומבורך: כתבו הראשונים בשם בה"ג, שאומר 'ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד'. ואם הם עשרה אומר 'ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד'. **והרמב"ם** כתב, "הנכנס אצל אחרים ומצאן מברכין ברכת הזמן: אם מצא המברך אומר "נברך..." - הוא עונה אחריו "ברוך ומברך"; ואם מצא האוכלים עונין "ברוך שאכלנו..." - הוא עונה אחריהן "אמן". **והשו"ע**⁴² כתב **כבה"ג**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קצח)

א. שלשה שאכלו והם מברכין, ונכנס אחד שלא אכל, אם נכנס כשאומר המברך נברך שאכלנו משלו, עונה אחריו: ברוך ומברך שמו תמיד לעולם ועד; ואם נכנס כשאחרים עונים ברוך שאכלנו משלו, עונה אחריהם אמן.

הגה: וכן בכל הברכות שאדם שומע, חייב לענות אמן (טור ובית יוסף בשם בה"ג וסמ"ג).
ואם הם עשרה, אומר: ברוך אלהינו ומברך שמו תמיד לעולם ועד; והוא הדין אם היה שם כשגמרו מלאכל ולא אכל עמם, כך הוא עונה אחר המברך ואחר העונים.

42. או"ח קצח, מקורות - רמב"ם (הל' ברכות ה'יז). תוספות (ד"ה רב זביד). רבינו יונה (לג ב ברי"ף, ד"ה אשכחינהו). רא"ש (סי' ט). בה"ג (ברכות סי' א, הל' ברכות, פרק שביעי, ד"ה בא ומצאן).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

העונה אמן אחר ברכותיו

(מ"ה ב') תני חדא: העונה אמן אחר ברכותיו, הרי זה משובח.

ותניא אידך: הרי זה מגונה⁴³.

(ומבאר) לא קשיא, הא בבונה ירושלים (העונה אמן משובח), הא בשאר ברכות.

אביי עני ליה בקלא, כי היכי דלשמעו פועלים וליקומו, דהטוב והמטיב לאו דאורייתא. רב אשי עני ליה בלחישא, כי היכי דלא נזלזלו בהטוב והמטיב.

שיטות הראשונים

הא בבונה ירושלים, משובח: רש"י פירש שהיא סוף הברכות. וכן בסוף ברכות דק"ש, שחרית וערבית. והוסיפו **תוספות** בשם **רבינו חננאל ובה"ג**, אחר ישתבח. **והרא"ש ומרדכי** כתבו שהוא הדין ל"הלל" דהלל, וסוף ברכות דשמונה עשרה. **והרמב"ם** כתב שצריך שיהיו הברכות בסוף העניין ולא בתחילתו. כמו ברכת מלך וכהן גדול, וסוף ברכות ק"ש של ערבית⁴⁴. ודעת **הגאונים רב יהודאי ורב האי**, שאחר כל סוף העניין עונה אמן אחר ברכת עצמו, אפילו אחר ברכה אחרונה של אכילת פירות⁴⁵. וכתבו **תוספות**, שלא נהגו לענות אמן אלא אחר בונה ירושלים דבהמ"ז. **והשו"ע**⁴⁶ פסק **כרמב"ם**, והוסיף שנהגו

43. והטעם, דאמן הוא הסכמה (על הנאמר בברכה), כמו שכתוב בשבועות (ל"ו א'): אמן קבלת דברים (בו קבלת דברים, בו האמנת דברים). וכמו שכתוב סוף פרק ח (דברכות, נ"ג ב'): אחד המברך ואחד העונה אמן כו' (שניהם יוצאים ידי הברכה), ואם כן, אחר שמברך בעצמו, מה צריך עוד לקבלתו (להוסיף עוד הסכמה לברכתו)? ביאור הגר"א (נא ס"ק א).

44. לאפוקי סוף ברכת ק"ש של שחרית, שאין בה אלא ברכה אחת. וכן למעט ברכה אחרונה של ברכת הפירות וכיוצא בהם, דהוי רק ברכה אחת. וכן הדגיש הרמב"ם "בסוף ברכות אחרונות של ק"ש", לאפוקי סוף ברכות של שתיים **שלפני** ק"ש, וכן ברכות שלפני מגילה, ושלפני הדלקת נר חנוכה, שאף שהן יותר משתי ברכות, כיון שהן בתחילת העניין ולא בסוף העניין, אינו עונה אמן. ובברכות מגילה ונר חנוכה, נוסף עוד טעם, שלא יפסיק בין הברכה לדבר שבירך עליו, כנ"ל בשם הגאונים. ביאור הגר"א (נא, ס"ק ב).

45. וזה כשיטתם שכתבו הטעם דהרי זה בור, משום שמפסיק בין הברכה לעשייה. לפיכך הם סוברים דברכה אחרונה שלאחר אכילת הפירות, כיון שאין הפסק, עונה אמן אחר ברכת עצמו. אבל שיטת רש"י, דדווקא בסיום ברכות. וכן סיום שבחות או תפילה. וכתב רש"י: כמו בסוף ברכות דקריאת שמע שחרית וערבית. (אבל ברכה אחרונה של פירות, אכילה הוי הפסק, דלא ליחשיב סוף ברכות). ביאור הגר"א (נא, ס"ק ב).

46. אור"ח רטו, א. מקורות - גאונים (הו"ד בראשונים). רא"ש (סי' י). רש"י (ד"ה הא בבונה ירושלים). רבינו יונה (לג ב ברי"ף, ד"ה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כרא"ש⁴⁷. והרמ"א כתב שנהגו כתוספות.

רב אשי עני ליה בלחישא: כתבו תוספות שכן פסק בה"ג. ועוד, לדידן דליכא פועלים
אפילו אביי מודה. וכן פסק השו"ע⁴⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ברכת המזון, סימן קפח)

א. אחר שחתם: בונה ירושלים, יענה אמן אחר ברכת עצמו, מפני שהיא סיום הברכות
דאורייתא, דהטוב והמטיב אינה דאורייתא.

ב. אמן זה יאמרנו בלחש, כדי שלא ירגישו שברכת הטוב והמטיב אינה דאורייתא ויזלזלו בה.
הגה: ונראה דדוקא כשמברך לבד ואין עונין אמן אחר שאר ברכות; אבל כשמזמנין, עונין עליו
כשאר אמן שעונין על ברכות הראשונות, אף על גב דהמברך עונה גם כן מכל מקום אינו נכר
כל כך, הואיל ואחרים עונין גם כן עמו; וכן המנהג במדינות אלו לאמרם בקול רם אפלו
המברך עצמו, כשמזמנים, ואולי הוא מהאי טעמא.

(או"ח, הלכות ברכת הפירות ושאר ברכות, סימן רטו)

א. אין עונה אמן אחר ברכותיו, אלא אחר שתי ברכות או יותר שהם סוף ברכות; ונהגו
לענות אמן אחר יהללוך ואחר ישתבח. **הגה:** ויש אומרים שאין עונין אמן רק אחר ברכת
בונה ירושלים בברכת המזון, וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות; (תוספות ומרדכי ר"פ
שלשה שאכלו ומהרי"ק שרש מ"ב) ובמקומות שנהגו לענות אמן אחר יהללוך וישתבח, יענה
גם כן אחר ברכת שומר עמו ישראל לעד.

ונמצינו). רי"ף (לג ב בדפיו). רמב"ם (הל' ברכות א, טז-יח). רשב"א (ד"ה לא). תוספות (ד"ה הא). מרדכי (סי' קסב).

47. ואף שברכות אלו (ישתבח, ויהללוך) אינן סמוכות לברכה שלפניהן, והינן כל אחת ברכה בפני עצמה, ביאר הב"י
שהוא על פי סברא אחרת. דדוקא בברכות שאינן סמוכות, בדבר שאין לה אחיזה לברכה הראשונה עם האחרונה,
שיכול להפסיק ביניהן (כגון ברכות הנהנין, שיכול להפסיק אחר האכילה ולדבר, ואין הברכה האחרונה נחשבת סיום הברכות).
משא"כ ישתבח, שאסור להפסיק בין ברוך שאמר לישתבח, נחשבת ישתבח סמוכה לברוך שאמר. וכן יהללוך
נחשבת סמוכה לראשונה, ונחשבות ברכות הסמוכות זו לזו.

48. או"ח קפח,ב. מקורות - תוספות (ד"ה רב אשי).